

TRASHËGIMIA KULTURORE NË

FO KU S.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË SHQIPËRI

TRASHËGIMIA
KULTURORE NË
FO
KU
S.

BOTIMI I TEKSTEVE BURIMORE
MBI PRAKTIKAT E RUAJTJES DHE
MENAXHIMIT TË TRASHËGIMISË
KULTURORE NË GJUHËN SHQIPE

Titulli: “Trashëgimia Kulturore në Fokus: Botimi i teksteve burimore mbi praktikat e ruajtjes dhe menaxhimit të trashëgimisë kulturore në gjuhën shqipe”

Botimi është mundësuar nga “Trashëgimia Kulturore pa Kufij Shqipëri” (Cultural Heritage without Borders Albania (CHwB Albania) me mbështetjen financiare të Suedisë nëpërmjet Agjencisë Ndërkombëtare për Zhvillim.

Përkthimet nga origjinali: Të ndryshëm referuar në çdo dokument përkatësisht

Redaktoi: Boiken Abazi

Parathënie për botimin nga: Elena Mamani, Lorenc Bejko dhe Boiken Abazi

Koordinoi procesin e përkthimeve dhe publikimit:

Elena Mamani, Regina Vathi, Pezana Rexha

Foto: © Bjori Thana, Regina Vathi

Dizajni: Ina (Hina) Shkëmbi, Joniz Osmanagaj

© CHwB Albania © ICOMOS Albania

Viti i botimit: 2023

196 f.: me foto ; 21 x 21 cm

ISBN: 9789928801081

1.Pasuria kulturore 2.Ruajtja dhe restaurimi 3.Menaxhimi 4.Shqipëri

904 :72 .03(496.5)

Shtëpia Botuese: “Graphic Line-01”

This work is distributed under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licence, which enables re-users to copy and distribute the material in any medium or format in non-adapted form only, for non-commercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Ky botim publikohet bazuar në licencën nga “Creative Commons BY-NC-ND 4.0”, e cila u mundëson ripërdoruesve të kopjojnë dhe shpërndajnë materialin në çdo mënyrë komunikimi ose format, por vetëm duke mos kryer përshtatje të formës, duke mos e përdorur për qëllime tregtare, si dhe për aq kohë sa i jepet krijuesit atributi përkatës.

REKOMANDIME MBI PEIZAZHIN HISTORIKO-URBAN

Paris, 10 nëntor 2011.

UNESCO

Përkthyer nga: Esmeralda Agolli.

Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni origjinal ©UNESCO. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar UNESCO-s. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e UNESCO-s, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

PARATHËNIE

Konferenca e Përgjithshme,

Duke marrë parasysh se zonat historike-urbane janë mes formave më të shumta dhe të larmishme të shpërfaqjes së trashëgimisë sonë të përbashkët kulturore, dhe duke qenë të formësuara nga brezat e mëhershëm, ato përbëjnë një dëshmi kyç të përpjekjeve dhe aspiratave të species njerëzore në hapësirë dhe në kohë,

Duke marrë parasysh gjithashtu se trashëgimia është për njerëzimin një pasuri shoqërore, kulturore dhe ekonomike e përcaktuar nga një shtresëzim historik i vlerave që janë prodhuar nga kultura të njëpasnjëshme dhe ekzistuese dhe nga një akumulim i traditave dhe përvojave që dallohen për nga larmia e tyre,

Duke marrë parasysh më tej që urbanizimi po zhvillohet në një shkallë të paprecedentë në historinë e njerëzimit dhe se anëmbanë botës kjo gjë çon drejt ndryshimeve socio-ekonomike dhe rritjes, që ka nëvojë për përkujdesje në nivelin lokal, kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar,

Duke njohur natyrën dinamike të qyteteve ekzistuese,

Duke vërejtur se zhvillimet e vazhdueshme, të shpejta dhe të pakontrolluara, sidoqoftë po i transformojnë zonat urbane dhe mjedisin e tyre rrethues, dhe kjo mund të shkaktojë fragmentim dhe përkeqësim të trashëgimisë urbane me ndikim të thellë në vlerat komunitare anekënd botës,

Duke konsideruar, në këtë mënyrë, se për të mbështetur mbrojtjen e trashëgimisë natyrore dhe kulturore duhet theksuar nevoja për integrimin e konservimit, menaxhimit dhe strategjive të planifikimit në lidhje me zonat historiko-urbane përbrenda proceseve zhvillimore dhe planifikimit urban, siç mund të jetë zhvillimi i arkitekturës dhe i infrastrukturës bashkëkohore, ku një përfaqje sipas peizazhit urban mund të ndihmojë në ruajtjen e identitetit urban,

Duke marrë gjithashtu parasysh se parimet e zhvillimit të

qëndrueshëm sigurojnë ruajtjen e burimeve ekzistuese, si dhe mbrojtjen aktive dhe menaxhimin e qëndrueshëm të trashëgimisë urbane si një kusht "sine qua non" (të domosdoshëm) për zhvillimin,

Duke sjell në vëmendje faktin se ekziston një korpus që mbetet i vlefshëm i dokumenteve të UNESCO-s, të cilat vendosin standardet lidhur me konservimin e zonave historike, përfshirë këtu edhe konventa, rekomandime, dhe karta¹,

Duke vënë re gjithashtu se proceset e zhvendosjeve demografike, liberalizimi i tregut global dhe decentralizimi, si dhe turizmi masiv, shfrytëzimi i trashëgimisë nga tregjet dhe ndryshimet klimatike, megjithatë, kanë çuar në ndryshimin e kushteve dhe qytetet janë bërë subjekt i zhvillimit, trysnive dhe sfidave që nuk kanë qenë të pranishme në kohën e miratimit të rekomandimeve të UNESCO-s për zonat historike në vitin 1976 (Rekomandime mbi Ruajtjen e Rolit Bashkëkohor të Zonave Historike),

Duke vënë re më tej evoluimin e konceptit të kulturës dhe të trashëgimisë, si dhe e përfaqësive lidhur me menaxhimin e tyre përmes kombinimit të veprimeve të nismave në nivel lokal me takime në nivel ndërkombëtar, të cilat kanë qenë të dobishme për politikën dhe praktikën anëmbanë botës,

Me dëshirën për të plotësuar dhe zgjeruar zbatimin e standardeve dhe parimeve të paraqitura në instrumentet ekzistues ndërkombëtarë,

Duke patur para vetes propozime lidhur me peizazhet historiko-urbane si një përfaqje në konservimin e trashëgimisë urbane, e cilat paraqitet edhe në agjendën e sesionit të 36-të të Konferencës së Përgjithshme, në pikën 8.1,

Duke qenë se është marrë vendimi në sesionin e 35-të se kjo çështje duhet të adresohet si rekomandim për Shtetet Anëtare,

1. Miraton, në ditën e 10-të të nëntorit të vitit 2011, Rekomandimin aktual mbi peizazhin historiko-urban;

¹ Veçanërisht Konventa e vitit 1972 mbi Ruajtjen e Trashëgimisë Kulturore dhe Natyrore Botërore; Konventa e vitit 2005 mbi Mbrojtjen dhe Promovimin e Larmisë së Shprehive Kulturore; Rekomandimet e vitit 1962 mbi Ruajtjen e Bukurisë dhe Karakterit të Peizazheve dhe Siteve; Rekomandimet e vitit 1968 mbi Ruajtjen e Pronësisë Kulturore në Rrezik nga Punët Publike apo Private; Rekomandimet e vitit 1972 mbi Mbrojtjen në Nivel Kombëtar të Trashëgimisë Kulturore dhe Natyrore; Rekomandimet e vitit 1976 mbi Ruajtjen dhe Rolin Bashkëkohor të Zonave Historike; Karta ndërkombëtare e ICOMOS-it e vitit 1964 mbi Konservimin dhe Restaurimin e Monumenteve dhe Siteve (Karta e Venecias); Karta e ICOMOS-it e vitit 1982 mbi Kopshtet Historike (Karta e Firences), dhe Karta e ICOMOS-it e vitit 1987 për Konservimin e Qyteteve Historike dhe Zonave Historiko-Urbane (Karta e Washingtonit); Deklarata e ICOMOS-it në Xi'an, në vitin 2005, mbi Konservimin e Mjedisit Rrethues të Strukturave, Siteve dhe Zonave; si dhe Memorandumi i Vjenës, i vitit 2005, mbi Trashëgiminë Botërore dhe Arkitekturën Bashkëkohore - Menaxhimi i Peizazheve Historiko-Urbane.

2. Rekomandon që Shtetet Anëtare të përshtasin kornizat dhe masat e duhura legjislative institucionale, me synimin për të zbatuar parimet dhe normat e vendosura në këtë Rekomandim në territoret nën juridiksionin e tyre;
3. Rekomandon gjithashtu që Shtetet Anëtare ta përcjellin këtë Rekomandim për ta sjell në vëmendjen e autoriteteve në nivel lokal, rajonal dhe kombëtar, si dhe pranë institucioneve, shërbimeve përkatëse ose organeve dhe shoqatave që merren me ruajtjen, konservimin dhe menaxhimin e zonave historiko-urbane dhe hapësirave më të gjera gjeografike që i rrethojnë.

HYRJE

1. Epoka jonë është dëshmitare e migrimit më të madh në historinë e njerëzimit. Më shumë se gjysma e popullsisë botërore tashmë jeton në zona urbane. Zonat urbane janë shndërruar gjithnjë e më shumë në motorë të zhvillimit si qendra të novacionit dhe krijimtarisë. Ato sigurojnë mundësi për punësim dhe arsim, duke iu përgjigjur evoluimit të nevojave dhe aspiratave të njerëzve.
2. Urbanizimi i shpejtë dhe i pakontrolluar, sidoqoftë, mund ketë pasoja që çojnë në fragmentimin shoqëror dhe hapësinor dhe në përkeqësimin ekstrem të cilësisë së mjedisit urban dhe zonave rurale përreth. Kjo mund të jetë veçanërisht një pasojë e densitetit të tepërt të ndërtimeve, e ndërtesave monotone dhe të standardizuara, e humbjes së hapësirës dhe shërbimeve publike, e infrastrukturës së papërshtatshme, e varfërisë molisëse, e izolimit shoqëror dhe e rritjes së rreziqeve nga fatkeqësi që lidhen me ndryshimet klimatike.
3. Trashëgimia urbane, përfshirë komponentët e saj materialë dhe jomaterialë, përbën një burim kyç në përmirësimin e jetueshmërisë në zonat urbane, dhe kontribuon drejt zhvillimit ekonomik dhe kohezionit social në një mjedis global në ndryshim. Duke qënë se e ardhmja e njerëzimit varet nga planifikimi efektiv dhe menaxhimi i burimeve, konservimi është shndërruar në një strategji për arritjen e një ekuilibri mes rritjes urbane dhe cilësisë së jetës mbi baza të qëndrueshme.
4. Në harkun e gjysmës së dytë të shekullit që kaloi, konservimi i trashëgimisë urbane është ngritur në nivelin e një sektori të rëndësishëm të politikave publike anëmbanë botës. Kjo është një përgjigje ndaj nevojës për të ruajtur vlera të përbashkëta dhe për të përfitur nga trashëgimia që na vjen prej historisë. Megjithatë, zhvendosja e vëmendjes nga përqëndrimi te monumentet arkitekturore në drejtim të njohjes së gjerë të rëndësisë së proceseve shoqërore, kulturore dhe ekonomike në konservimin e vlerave urbane, duhet të kombinohet me një dëshirë për të përshtatur politikat ekzistuese dhe për të krijuar mjete të reja që e adresojnë këtë vizion.
5. Ky Rekomandim adreson nevojën për të integruar dhe për të vendosur në një kuadër më të mirë strategjitë e trashëgimisë së konservimit brenda qëllimeve më të mëdha të zhvillimit të qëndrueshëm, në mënyrë që të mbështeten veprimtari publike dhe private që kanë për synim ruajtjen dhe përmirësimin e cilësisë së mjedisit njerëzor. Ai sugjeron një përqsasje sipas peizazhit në identifikimin, konservimin dhe menaxhimin e zonave historike brenda kontekstit të gjerë urban, duke marrë në konsideratë marrëdhëniet ndërvepruese të formave të tyre fizike, organizimit dhe lidhjet në hapësirë, veçoritë natyrore dhe mjedisin rrethues, si dhe vlerat shoqërore, kulturore dhe ekonomike.
6. Kjo përqsasje adreson shqetësimet e politikave, qeverisjes dhe menaxhimit të palëve të ndryshme të interesit në proceset e zhvillimit urban, përfshirë këtu aktorët në nivel lokal, kombëtar, rajonal, ndërkombëtar, qofshin publikë ose privatë.
7. Ky Rekomandim është ngritur mbi katër rekomandimet e mëhershme të UNESCO-s mbi ruajtjen e trashëgimisë, duke u njohur atyre rëndësinë dhe vlefshmërinë e koncepteve dhe parimeve mbi historinë dhe praktikën e konservimit. Për më shumë, në themelet e këtij Rekomandimi qëndrojnë edhe konventat dhe kartat moderne të konservimit, që adresojnë dimensionet e shumta të trashëgimisë kulturore dhe natyrore.

I. PËRKUFIZIM

8. Peizazhi historiko-urban është zona historiko-urbane e kuptuar si rezultati i shtresëzimit historik të vlerave dhe atributëve kulturore dhe natyrore. Ajo zgjerohet përtej nocionit “qendër historike”, ose “ansambël”, dhe përfshin një kontekst të gjerë urban bashkë me mjedisin rrethues gjeografik.
9. Ky kontekst i gjerë përfshin veçanërisht tiparet topografike, gjeomorfologjike dhe hidrologjike të sitit, si

dhe mjedisin e ndërtuar, atë historik dhe bashkëkohor, infrastrukturën e tij mbi dhe nën tokë, hapësirat e jashtme dhe kopshtet, modelet e përdorimit të tokës dhe organizimin hapësinor, perceptimet dhe marrëdhëniet pamore, si dhe të gjithë elementët e tjerë të strukturës urbane. Për më shumë, ai përfshin edhe praktikën dhe vlerat shoqërore dhe kulturore, proceset ekonomike dhe dimensionet jomateriale të trashëgimisë të lidhura me larminë dhe identitetin.

10. Ky përkufizim siguron bazat për një përfaqëse tërësore dhe të integruar për identifikimin, vlerësimin, konservimin dhe menaxhimin e peizazheve historiko-urbane brenda një kornize të përgjithshme të zhvillimit të qëndrueshëm.
11. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban ka për synim të ruajë cilësinë e mjedisit njerëzor, të përmirësojë përdorimin produktiv dhe të qëndrueshëm të hapësirave urbane – duke patur parasysh karakterin e tyre dinamik – dhe të promovojë larminë sociale dhe funksionale. Ajo integron qëllimet e konservimit të trashëgimisë urbane dhe ato të zhvillimit shoqëror dhe ekonomik. Ajo është e rrënjësuar në një marrëdhënie të qëndrueshme dhe të ekuilibruar mes mjedisit urban dhe atij natyror, mes nevojave të brezave të sotëm, atyre të ardhshëm dhe trashëgimisë nga e kaluara.
12. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban e konsideron larminë dhe krijimtarinë kulturore si vlerë për zhvillimin shoqëror dhe ekonomik, duke siguruar mjetet për menaxhimin e transformimeve fizike dhe shoqërore, si dhe për të garantuar integrimin e harmonizuar të ndërhyrjeve bashkëkohore me trashëgiminë në zonat historiko-urbane, duke marrë parasysh edhe kontekstet rajonale.
13. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban mëson nga tradita dhe perceptimet e komuniteteve vendase, duke respektuar vlerat e komuniteteve kombëtare dhe ndërkombëtare.

II. SFIDA DHE MUNDËSI PËR PEIZAZHIN HISTORIKO-

URBAN

14. Rekomandimet ekzistuese të UNESCO-s e njohin rëndësinë që kanë zonat me rol historik në shoqëritë moderne. Këto rekomandime gjithashtu identifikojnë një numër kërcënimesh specifike ndaj konservimit të zonave historiko-urbane dhe paraqesin parime të

përgjithshme, politika dhe udhëzime për adresimin e këtyre sfidave.

15. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban reflekton faktin se disiplina dhe praktika e konservimit të trashëgimisë urbane ka përparuar në mënyrë domethënëse gjatë dekadave të fundit, duke i ndihmuar politikëbërësit dhe menaxherët të merren në mënyrë më efektive me sfidat dhe mundësitë e reja. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban mbështet komunitetet në përpjekjen e tyre për zhvillim dhe përshtatje, dhe njëkohësisht ruan karakteristikat dhe vlerat e lidhura me historinë, memorien kolektive dhe mjedisin.
16. Në dekadat e fundit, vendbanimet urbane dhe zonat e tyre historike kanë fituar një rol të ri në jetën kulturore dhe shoqërore, duke u shndërruar në qendra dhe drejtueset kryesore të zhvillimit ekonomik në shumë rajone të botës, për shkak të rritjes së shpejtë të popullsisë botërore urbane, shkallës dhe shpejtësisë së zhvillimit, si dhe ndryshimeve në ekonomi. Rrjedhimisht, ato gjithashtu janë vendosur nën trysni të ndryshme e të reja, ku përfshihet:

III. URBANIZIMI DHE GLOBALIZIMI

17. Rritja urbane po transformon esencën e shumë zonave historiko-urbane. Proceset globale kanë një ndikim të thellë mbi vlerat që komunitetet u atribuojnë zonave urbane dhe mjedisit të tyre rrethues, si dhe mbi perceptimet dhe realitetet e banorëve dhe përdoruesve. Nga njëra anë, urbanizimi ofron mundësi ekonomike, shoqërore dhe kulturore, të cilat mund të përmirësojnë cilësinë e jetës dhe të karakterit tradicional të zonave urbane; nga ana tjetër, ndryshimet e pamenaxhuara të densitetit dhe rritjes urbane mund të dobësojnë kuptimin dhe lidhjet ndjesore me një vend, si dhe integritetin e strukturës urbane dhe identitetin e komuniteteve. Disa zona historiko-urbane janë duke e humbur funksionalitetin, rolin tradicional dhe popullsinë. Përfaqësja sipas peizazhit historiko-urban mund të ndihmojë në menaxhimin dhe zbutjen e këtij ndikimi.

IV. ZHVILLIMI

18. Shumë procese ekonomike ofrojnë rrugë dhe mënyra për të ulur varfërinë urbane dhe për të promovuar zhvillimin shoqëror dhe njerëzor. Sa me

të disponueshme të jenë novacionet, si teknologjia e informacionit dhe planifikimi i qëndrueshëm, projektimi dhe praktikat e ndërtimit, aq më shumë përmirësohet hapësira urbane dhe cilësia e jetës. Kur menaxhohen siç duhet, në përputhje me përqasjen sipas peizazhit historiko-urban, funksione të reja si shërbimet dhe turizmi janë nisma të rëndësishme ekonomike që kontribuojnë në mirëqënien e komuniteteve dhe në konservimin e zonave historiko-urbane dhe të trashëgimisë së tyre kulturore, duke siguruar edhe larminë ekonomike dhe sociale, si dhe funksionet rezidenciale. Dështimi në shfrytëzimin e këtyre mundësive çon drejt paqëndrueshmërisë dhe mos-suksesit të qyteteve. Po ashtu, edhe zbatimi i tyre në mënyrë të papërshtatshme ka pasoja që çojnë drejt shkatërrimit të pasurive të trashëgimisë dhe drejt humbjeve të pazëvendësueshme për brezat e ardhshëm.

V. MJEDISI

19. Vendbanimet njerëzore vazhdimisht u janë përshtatur ndryshimeve klimatike dhe mjedisore, përfshirë edhe ato të shkaktuara nga fatkeqësitë. Megjithatë, intensiteti dhe ritmi i tanishëm i ndryshimeve po i sfidon mjediset tona komplekse urbane. Shqetësimi për mjedisin, veçanërisht për ujin dhe konsumin e energjisë, kërkon përqsasje dhe modele të reja për jetën urbane, të bazuara në politika dhe praktika me ndjeshmëri ekologjike që synojnë përforcimin e qëndrueshmërisë dhe cilësinë e jetës urbane. Megjithatë, shumë prej këtyre nismave duhet të integrojnë trashëgiminë natyrore dhe kulturore si burim për zhvillimin e qëndrueshëm.
20. Ndryshimet në zonat historiko-urbane mund të shkaktohet edhe nga fatkeqësi të papritura dhe konflikte të armatosura. Të tilla ngjarje mund zgjasin pak, por mund të kenë efekte të shtrira në kohë. Përqsasja sipas peizazhit historiko-urban mund të ndihmojë në menaxhimin dhe zbutjen e këtij ndikimi.
21. Politikat e konservimit modern urban, siç janë të reflektuara në rekomandimet dhe kartat ndërkombëtare, kanë ngjitur skenën për ruajtjen e zonave historiko-urbane. Megjithatë, sfidat e së tashmes dhe së ardhmes kërkojnë përkufizimin dhe zbatimin e një brezi të ri politikash publike, që janë në gjendje të identifikojnë dhe mbrojnë shtresëzimet historike dhe ekuilibrin e vlerave kulturore dhe natyrore në mjediset urbane.
22. Konservimi i trashëgimisë urbane duhet të integrohet me planin e përgjithshëm të politikave, praktikave dhe të aspekteve të tjera që lidhen me kontekstin e gjerë urban. Politikat duhet të sigurojnë mekanizma për të ekuilibruar konservimin dhe qëndrueshmërinë në afatgjatë dhe afatshkurtër. I duhet kushtuar një vëmendje e veçantë integritetit harmonizues të ndërhyrjeve bashkëkohore brenda strukturave historiko-urbane. Më specifikisht, palët e ndryshme të interesit kanë përgjegjësitë në vijim:
 - A. Shtetet Anëtare duhet të integrojnë strategjitë e konservimit të trashëgimisë urbane në politikat dhe agjendat e zhvillimit kombëtar në përputhje me përqsasjen sipas peizazhit historiko-urban. Në këtë kuadër, autoritetet në nivel lokal duhet të përgatisin planet e zhvillimit urban duke marrë në konsideratë vlerat e zonave, përfshirë peizazhin dhe vlerat e tjera të trashëgimisë, si dhe tiparet e lidhura me to.
 - B. Palët private dhe publike të interesit duhet të bashkëpunojnë, "inter alia" (ndër të tjera), nëpërmjet partneriteteve për të siguruar zbatimin e suksesshëm të përqsasjes sipas peizazhit historiko-urban;
 - C. Organizatat ndërkombëtare që merrem me proceset e zhvillimit të qëndrueshëm duhet të integrojnë përqsasjen sipas peizazhit historiko-urban në strategjitë, planet dhe veprimet e tyre;
 - D. Organizatat joqeveritare kombëtare dhe ndërkombëtare duhet të marrin pjesë në zhvillimin dhe shpërndarjen e mjeteve dhe praktikave më të mira për zbatimin e përqsasjes sipas peizazhit historiko-urban.
23. Të gjitha nivelet e qeverisjes (vendore, rajonale, kombëtare/federale) që janë të vetëdijshme për përgjegjësitë e tyre, duhet të kontribuojnë në përkufizimin, përpunimin, zbatimin dhe vlerësimin e politikave të konservimit të trashëgimisë urbane. Këto politika duhet të bazohen mbi një përqsasje përfshirëse të të gjitha palëve të interesit dhe duhet të jenë të koordinuara nga pikëpamja institucionale dhe sektoriale.

VI. MJETET

24. Përqsasja e bazuar në peizazhin historiko-urban

nënkupton përdorimin e një sërë mjeteve tradicionale dhe inovatore të përshtritura me kontekstet vendase. Disa prej këtyre mjeteve duhet të zhvillohen si pjesë e një procesi që përfshin palë të ndryshme interesi, dhe mund të përfshijnë:

- A. Mjetet e angazhimit qytetar duhet të përfshijnë një grup të larmishëm të palëve të interesit dhe të synojnë fuqizimin e tyre për: identifikimin e vlerave kyç në hapësirat e tyre urbane, zhvillimin e vizioneve që reflektojnë larminë e tyre, vendosjen e qëllimeve dhe rënien dakord për veprime që kanë për synim ruajtjen e trashëgimisë së tyre dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Këto mjete përbëjnë një pjesë të pandashme të dinamikës së qeverisjes urbane dhe duhet të mbështesin dialogun ndërkulturor, duke mësuar prej komuniteteve mbi historinë, traditat, vlerat, nevojat dhe aspiratat e tyre, si dhe duhet të mbështesin ndërmjetësimin dhe negociatat mes grupeve me interesa kontradiktore.
- B. Njohuritë dhe mjetet planifikuese duhet të ndihmojnë për të mbrojtur integritetin dhe autenticitetin etributeve të trashëgimisë urbane. Ato duhet gjithashtu të krijojnë hapësirën për njohjen e domethënies dhe larmisë kulturore, dhe të sigurojnë monitorimin dhe menaxhimin e ndryshimit për të përmirësuar cilësinë e jetës dhe cilësinë e hapësirave urbane. Këto mjete duhet të përfshijnë dokumentimin dhe hartëzimin e karakteristikave kulturore dhe natyrore. Në kuadër të zhvillimit të qëndrueshëm, duhen përdorur vlerësimet e ndikimit në trashëgimi, vlerësimet e ndikimit social dhe vlerësimet e ndikimit mjedisor për të mbështetur dhe lehtësuar proceset e vendimmarrjes.
- C. Sistemet rregullatore duhet të reflektojnë kushtet vendase dhe mund të përfshijnë masa legjislative dhe rregullatore me synim konservimin dhe menaxhimin etributeve materiale dhe jomateriale të trashëgimisë urbane, duke përfshirë vlerat shoqërore, mjedisore dhe kulturore. Sistemet tradicionale dhe të drejtat zakonore duhet të njihen dhe përforcohen sipas nevojave.
- D. Mjetet financiare duhet të synojnë ngritjen e kapaciteteve dhe mbështetjen e zhvillimeve inovatore që sjellin të ardhura bazuar mbi

traditën. Bashkë me fondet qeveritare dhe globale nga agjencitë ndërkombëtare, mjetet financiare duhet të përdoren në mënyrë efektive për të nxitur investime private në nivel lokal. Mikro-kreditë dhe të tjera financime elastike që janë në mbështetje të sipërmarrjes vendase, si dhe një larmi modelesh dhe partneritetesh, luajnë një rol parësor për ta bërë të qëndrueshme nga ana financiare përfaqesin sipas peizazhit historiko-urban.

VI. NGRITJA E KAPACITETEVE, PUNA KËRKIMORE, INFORMIMI DHE KOMUNIKIMI

- 25. Ngritja e kapaciteteve duhet të përfshijë palët kryesore të interesit (komunitetet, vendimarrësit, profesionistët dhe menaxherët), që të ndihmojnë në kuptuarin e përfaqesin sipas peizazhit historiko-urban dhe në zbatimin e saj. Ngritja efektive e kapaciteteve varet nga bashkëpunimi aktiv i palëve kryesore të interesit, me qëllim përshtrajtjen dhe zbatimin e këtij Rekomandimi në kontekste rajonale, për të përkufizuar dhe përsosur strategjitë dhe objektivat vendase, kornizat e veprimit dhe skemat e burimeve të mobilizimit.
- 26. Puna kërkimore duhet të përqëndrohet te shtresëzimet komplekse të vendbanimeve urbane, në mënyrë që të identifikohen vlerat dhe kuptimi i tyre për komunitetet, si dhe për t'i prezantuar ato te vizitorët në një mënyrë të kuptueshme. Institucionet akademike dhe universitare dhe qendra të tjera kërkimore duhet të inkurajohen të zhvillojnë kërkime shkencore mbi aspektet e përfaqesin sipas peizazhit historiko-urban, dhe të bashkëpunojnë në nivelin lokal, kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar. Dokumentimi i gjendjes së zonave urbane dhe i evoluimit të tyre është një ndihmë esenciale për vlerësimin e propozimeve për ndryshim dhe për të përmirësuar aftësitë dhe procedurat për mbrojtjen dhe menaxhimin e këtyre zonave.
- 27. Duhet inkurajuar përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për të dokumentuar, kuptuar dhe prezantuar shtresëzimet komplekse të zonave urbane dhe komponentëve të tyre përbërës. Koleksionimi dhe analiza e këtyre të dhënave janë pjesë thelbësore e njohurive mbi zonat urbane. Në mënyrë që të komunikohet me të gjithë sektorët e shoqërisë, është veçanërisht e rëndësishme të

vendoset komunikimi me të rinjtë dhe të gjitha grupet e nënpërfaqësuar për të inkurajuar pjesëmarrjen e tyre.

VII. BASHKËPUNIMI NDËRKOMBËTAR

28. Shtetet Anëtare dhe organizatat ndërkombëtare qeveritare dhe joqeveritare duhet të lehtësojnë të kuptuarit dhe përfshirjen e publikut në zbatimin e përfaqësues sipas peizazhit historik-urban, duke shpërndarë informacion mbi praktikën më të mira dhe mësimet e nxjerra nga vende të ndryshme të botës. Kjo nevojitet edhe për të forcuar rrjetet ku ndahen përvojat dhe njohuritë, si dhe rrjetet për ngritjen e kapaciteteve.
29. Shtetet Anëtare duhet të promovojnë bashkëpunimin shumëkombësh mes autoriteteve vendase.
30. Agjencitë e zhvillimit dhe bashkëpunimit ndërkombëtar të Shteteve Anëtare, organizatat joqeveritare dhe fondacionet duhet të inkurajohen të zhvillojnë metodologji të cilat marrin parasysh përfaqësimin sipas peizazhit historik-urban dhe e harmonizojnë atë me programet e tyre të asistencës dhe projektet në lidhje me zonat urbane.

SHTOJCË FJALORTH I PËRKUFIZIMEVE

Zonë historike / qytet historik (nga Rekomandimet e vitit 1976).

Me termin “zona historike dhe arkitekturore (përfshirë ato tradicionale)” do të kuptojmë ato grupe ndërtesash, strukturash apo ambiente të hapura, përfshirë këtu sitet arkeologjike dhe paleontologjike, që përbëjnë vendbanime njerëzore në mjedise rurale apo urbane, të cilave u njihet kohezioni i vlerave nga pikëpamja arkeologjike, arkitekturore, prehistorike, historike, estetike ose socio-kulturore. Mes këtyre “zonave”, të cilat dallojnë për nga lloji, është e mundur të dallohen në veçanti: sitet prehistorike, qytetet historike, lagjet e vjetra urbane, fshatra dhe katundthe të njohura, si dhe grupe monumentale homogjene, duke nënkuptuar që kjo e fundit, si rregull, duhet të ruhet me kujdes dhe e pandryshuar.

Zonë historiko-urbane (nga Karta e Washingtonit, prej ICOMOS-it).

Zonat historiko-urbane, të mëdha dhe të vogla, përfshijnë

qytete historike dhe qendra historike ose lagje, bashkë me mjediset natyrore ose të krijuara nga njeriu. Përtej rolit të tyre si dokumente historike, këto zona mishërojnë vlerat e kulturave tradicionale urbane.

Trashëgimia urbane

(nga raporti kërkimor i Bashkimit Europian, N° 6, viti 2004, Zhvillimi i qëndrueshëm i zonave historiko-urbane dhe integrimi aktiv përmes dhe brenda qyteteve – SUIT).

Trashëgimia urbane përbëhet nga tri kategori kryesore:

1. Trashëgimi monumentale me vlera të jashtëzakonshme kulturore;
2. Elementë jo të jashtëzakonshëm të trashëgimisë, por të pranishëm në mënyrë koherente dhe relativisht me bollëk;
3. Elementë të rinj urbanë që duhen marrë në konsideratë (për shembull):
 - Format e ndërtimit urban;
 - Ambientet e hapura: rrugët, ambientet e hapura publike;
 - Infrastruktura urbane: rrjetet materiale dhe pajisjet.

Konservimi urban

Konservimi urban nuk kufizohet në ruajtjen e një ndërtese të vetme. Arkitektura shihet si një prej elementeve të kontekstit të përgjithshëm urban, duke u bërë kështu një disiplinë komplekse dhe shumëplanëshe. Atëherë, sipas përkufizimit, konservimi urban është në qendër të planifikimit urban.

Mjedisi i ndërtuar

Mjedisi i ndërtuar i referohet burimeve të bëra nga njeriu (në vend të natyrës), dhe infrastrukturës së projektuar për të mbështetur aktivitetin njerëzor, si ndërtesa, rrugë, parqe, dhe të tjera lehtësira.

Përfaqja sipas peizazhit

(nga Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës – IUCN – dhe Fondi Botëror i Jetës së Egër – WWF).

Përfaqja sipas peizazhit përbën një kornizë për marrjen e vendimeve në nivelin e konservimit të peizazhit. Përfaqja sipas peizazhit ndihmon në marrjen e vendimeve lidhur me sa e këshillueshme mund të jetë një ndërhyrje e veçantë (si për shembull një rrugë e re, apo një plantacion), dhe për të lehtësuar planifikimin, negociatat dhe zbatimin e aktiviteteve

brenda një peizazhi të tërë.

Peizazh historiko-urban

(shih përkufizimin në paragrafin 9 të këtij Rekomandimi).

Mjedisi rrethues (nga Deklarata e ICOMOS-it në Xi'an).

Mjedisi rrethues i një strukture të trashëgimisë, siti ose zone përcaktohet si mjedisi i atypëratyshëm dhe ai më i zgjeruar që është pjesë ose që kontribuon në domethënien e karakterit të veçantë të tij/saj.

Domethënia (rëndësia) kulturore

(nga Karta e ICOMOS-it në Burra të Australisë).

Domethënie kulturore do të thotë vlera estetike, historike, shkencore dhe shpirtërore e brezave të shkuar, të sotëm dhe të ardhshëm. Domethënia (rëndësia) kulturore është e mishëruar në vendndodhjen përkatëse, strukturën e saj, mjedisin rrethues, përdorimin, asociacionet (bashkëshoqërimet), kuptimet, të dhënat, vendet e tjera dhe objektet e lidhura me të. Vendndodhjet mund të kenë një gamë vlerash për individë dhe grupe të ndryshme.